

Nous moviments socials en temps de conservadorisme i austeritat: anàlisi del procés polític de mobilització educativa a les Illes Balears (2013-2015)

Lluís Parcerisa

UNIVERSITAT DE BARCELONA

lluïsparcerisa@ub.edu

ORCID: 0000-0002-6755-1988

Antoni Verger

UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

Antoni.Verger@uab.cat

ORCID: 0000-0003-3255-7703

Rebut: 23/08/2021

Acceptat: 30/03/2022

RESUM

Durant la legislatura autonòmica 2011-2015, el sector educatiu de les Illes Balears es va veure immers en un profund procés de transformació educativa que va combinar l'aplicació d'unes estrictes polítiques d'austeritat amb un ambiciós pla de reforma del model lingüístic. Com a resultat d'aquestes reformes van sorgir nous actors col·lectius i xarxes d'acció col·lectiva, i va esclatar un conflicte sense precedents en el camp educatiu balear, que va culminar amb la convocatòria d'una aturada indefinida. Aquesta investigació té com a objectiu analitzar la trajectòria de la mobilització social contra aquestes reformes educatives i les raons que n'expliquen l'èxit. Teòricament, la investigació es basa en l'enfocament de procés polític, que integra factors estructurals i ideacionals. Metodològicament, l'estudi de cas es basa en el mètode de *process-tracing*, i en l'anàlisi de 20 entrevistes semiestructurades amb actors clau i de documents. Les troballes mostren que la construcció de ponts entre diferents marcs de significat, juntament amb la combinació de repertoris d'acció col·lectiva de diferent naturalesa, expliquen, en gran manera, l'èxit del moviment social analitzat.

Paraules clau: reforma educativa; marcs d'interpretació; moviment social; repertori d'acció col·lectiva; estructura d'oportunitats polítiques.

ABSTRACT. *New Social Movements in Times of Conservatism and Austerity: Analysis of the political process of educational mobilization in The Balearic Islands (2013-2015)*

During the 2011-2015 legislature, the education sector in The Balearic Islands was shaken by root-and-branch proposals for educational reform that combined draconian austerity policies and an ambitious reform plan that questioned the existing linguistic model. Efforts to push through these reforms led to the emergence of new collective actors and networks, and disputes that culminated in the calling of an indefinite strike in the education sector. This paper analyses the trajectory of and reasons for the success of the social mobilisation against said reforms. At the theoretical level, the research is guided by the political process approach, which considers the ideas and structural factors driving collective action. Methodologically, the case study follows the process-tracing method and is based on 20 semi-structured interviews with key actors and on document analysis. The findings show that frame-bridging, together with the combination of diverse collective action repertoires, played key roles in the social movement's success.

Keywords: education reform; collective action frames; social movement; repertoires of collective action; structure of political opportunities.

SUMARI

Introducció

Reforma educativa i mobilització social a les Illes Balears

El sorgiment d'un nou actor col·lectiu: l'Assemblea de Docents

Governar l'educació amb mà de ferro

La gota que fa vessar el got: el *decretazo* com a catalitzador de la protesta social

Desenllaç: escenificació de la pacificació del conflicte i canvi de govern

Discussió i conclusions

Referències bibliogràfiques

Bibliografia web

Nota biogràfica

Autor per a correspondència / Corresponding author: Lluís Parcerisa. Universitat de Barcelona, Departament de Didàctica i Organització Educativa. Edifici Llevant: passeig de la Vall d'Hebron, 171, 08035, Barcelona.

Citació suggerida / Suggested citation: Parcerisa, L., i Verger, A. (2023). Nous moviments socials en temps de conservadorisme i austeritat: anàlisi del procés polític de mobilització educativa a les Illes Balears (2013-2015). *Debats. Revista de cultura, poder i societat*, 137(2), 29-40. DOI: <http://doi.org/10.28939/iam.debats-137-2.2>

INTRODUCCIÓ

Després de l'esclat de la crisi econòmica de 2008, van emergir nous moviments socials per a fer front a les polítiques d'austeritat i privatització que es van aplicar en àmbits com l'educació i la salut. Entre els anys 2013 i 2015, les Illes Balears van experimentar un dels períodes de mobilització social més intensos de les últimes dècades. En aquesta comunitat autònoma es va desencadenar una intensa mobilització social de repulsa a les retallades i a la política lingüística del govern del Partit Popular.¹ Aquesta mobilització va cristal·litzar en nombrosos repertoris d'acció, entre els quals va destacar la convocatòria d'una vaga indefinida en el sector educatiu, seguida d'una mobilització social massiva sense precedents. La mobilització social va generar l'emergència de

nous subjectes polítics i importants canvis en els àmbits procedimental i polític. Va contribuir també al desgast del govern del Partit Popular balear, que va patir una desfeta electoral en les eleccions autonòmiques de 2015.

Aquest estudi té com a objectiu analitzar en profunditat la mobilització social contra les polítiques educatives conservadores a les Illes Balears en el període 2013-2015. Es tracta d'un cas d'allò més il·lustratiu per a entendre les claus de l'emergència i l'impacte dels moviments socials en l'àmbit de les polítiques públiques. Teòricament, la investigació es basa en l'enfocament del procés polític (Della Porta i Diani, 2011; McAdam, McCarthy, i Zald, 1999; Tarrow, 2012), que integra elements de naturalesa estructural, com el context i l'estructura d'oportunitats polítiques (Hay, 2002; Tarrow, 2012) i factors ideacionals i discursius, com els marcs d'acció col·lectiva (Snow i Benford, 2000).

1 Per exemple, Pastor (2010) assenyala que, en termes ideològics, el Partit Popular combina principis neoliberals i neoconservadors.

Metodològicament, l'estudi de cas es basa en 20 entrevistes semiestructurades amb actors clau que inclouen alts càrrecs de la Conselleria d'Educació i dels principals partits polítics de l'oposició, inspectors d'Educació, sindicats de docents i d'estudiants, membres de l'Associació de Directors/ores d'Educació Secundària de Mallorca, federacions d'associacions de pares i mares d'alumnes, dirigents de *lobbies* i entitats culturals, degans i docents de la Universitat de les Illes Balears, moviments socials com la Plataforma en Defensa de la Universitat Pública (PUDUP), la Plataforma Crida i l'Assemblea de Docents. La selecció dels participants inclosos en la mostra va ser intencional (Patton, 2002). L'anàlisi va seguir un procés iteratiu en el qual es van combinar codis preestablerts i emergents. Complementàriament, es va fer una anàlisi documental de comunicats, notes de premsa i notícies publicades en premsa. L'estudi de cas es basa en el mètode del *process-tracing* (Beach i Pedersen, 2013), que ens va facilitar la sistematització i identificació d'actors, etapes i successos clau de la reforma, així com l'anàlisi de la relació entre aquests elements.

Les troballes posen en relleu que l'establiment de ponts entre marcs discursius i l'adopció de noves formes de comunicació per mitjà de les xarxes socials, juntament amb la combinació de repertoris innovadors i disruptius, són elements clau per a comprendre l'èxit de la mobilització social analitzada. A continuació, es presenten els principals resultats de l'estudi, que estructurarem basant-nos en les diferents etapes del conflicte.

REFORMA EDUCATIVA I MOBILITZACIÓ SOCIAL A LES ILLES BALEARS

El sorgiment de la mobilització educativa a les Illes Balears va estar marcat per un context de reforma convuls, en el qual es van combinar polítiques d'austeritat i un ambiciós pla de reforma de la política lingüística en educació. Durant els primers anys de la dècada del 2010, les polítiques d'austeritat del Govern central van condicionar de manera directa

la política educativa dels governs autonòmics. El Decret llei de mesures per a reduir el dèficit públic (Decret llei 5/2012, d'1 de juny) es va traduir en un augment de la jornada laboral docent, la precarització del personal interí i un augment de les ràtios. El Govern balear no només va acatar aquestes prerrogatives, sinó que les va ampliar. A conseqüència d'això, les Illes Balears va ser una de les comunitats autònomes amb una de les polítiques d'austeritat més severes en educació.

El govern conservador de Bauzá es va caracteritzar, a més, per trencar clarament amb el perfil regionalista del Partit Popular balear, apostant per impulsar el trilingüisme en educació per mitjà del Decret de tractament integrat de llengües (TIL). Mitjançant aquest decret, que implicava de facto menys presència de la llengua catalana a les aules, la política lingüística del Govern balear s'alineava amb l'ideari del ministre d'Educació del Govern espanyol, José Ignacio Wert (Melià, 2014) i amb els principis de la reforma educativa estatal de la Llei orgànica 8/2013 per a la millora de la qualitat educativa (LOMQE). Segons alguns representants de moviments socials en defensa de l'educació pública, la figura del president José Ramón Bauzá resulta clau per a comprendre l'agenda de reforma del govern autonòmic i el tipus de relacions que s'estableixen entre govern i societat civil. Arran de la seua projecció política a escala estatal, i de la seua cerca d'acceptació per part del Govern central, el president Bauzá no va dubtar a «aprofundir en les polítiques d'austeritat» i a intentar posar de manifest «la feblesa del catalanisme» a les Illes Balears (entrevista expuni10, 21 d'abril de 2015).

El sorgiment d'un nou actor col·lectiu: l'Assemblea de Docents

Davant de la imminent aprovació del Decret TIL, el mes de març de l'any 2013 van tenir lloc múltiples mobilitzacions sectorials que denunciaven la política lingüística del Govern balear (Ste-i, 09/03/2013) i les polítiques d'ajust estructural. A finals d'aquell mes, naix un nou actor col·lectiu, l'Assemblea de Docents. Aquesta es constitueix en una assemblea en la qual

van participar uns 50 portaveus de diferents escoles (Guerrero, 2015). Segons diversos activistes, entre els assistents hi havia docents afiliats a sindicats i partits, membres de moviments de renovació pedagògica i un grup de docents sense experiència militant prèvia que va decidir vincular-se a l'Assemblea de Docents perquè tenia la necessitat d'expressar el seu malestar (entrevista acasdoc01, 23 d'abril de 2015; entrevista acasdoc03, 24 d'abril de 2015).

En l'altre costat del conflicte, Círculo Balear va pressionar el Govern, pels mitjans de comunicació, per a forçar el cessament del conseller Bosch, a qui assenyalaven com a responsable d'ajornar el TIL i de no permetre la lliure elecció de llengua (Guerrero, 2015). En paraules d'un dirigent de Círculo Balear, el conseller Bosch «era molt reticent a aplicar aquest decret de trilingüisme» (entrevista lidlob08, 20 d'abril de 2015). El conseller Bosch hauria afavorit la introducció de l'article 20 en el Decret TIL, amb el qual es remarcava l'autonomia dels centres a l'hora d'aplicar el programa trilingüe i, per tant, es facilitava que poguessen aprovar i implementar un projecte lingüístic alternatiu (entrevista platfap14, 22 d'abril de 2015; entrevista asinsp15, 22 d'abril de 2015). Segons un alt càrrec de la Conselleria d'Educació, les pressions del *lobby* conservador van fer efecte i van aconseguir precipitar la destitució del conseller (entrevista exconsejed22, 21 d'abril de 2014).

Governar l'educació amb mà de ferro

El canvi en la Conselleria d'Educació va suposar l'inici d'un nou període polític d'encara més tensió i conflictivitat. A diferència de Bosch, que comptava amb una dilatada trajectòria en educació, la nova consellera, Joana Maria Camps, provenia de la Direcció General de Treball i tenia experiència en el sector immobiliari. Segons un membre de l'associació d'inspectors, la nova consellera va ser triada per a garantir l'aplicació del Decret TIL (entrevista asinsp16, 22 d'abril de 2015).

La majoria dels centres, en el marc del consell escolar, van decidir acollir-se a l'article 20 per a no aplicar el TIL de manera íntegra (Guerrero, 2015).

Com a resposta, el secretari autonòmic d'Educació, Guillem Estarellas, va dictar unes instruccions que instaven els directors a repartir les hores lectives de manera equilibrada entre les dues llengües oficials (entrevista asdir18, 23 d'abril de 2015) i a elaborar un projecte lingüístic de centre, en cas que el centre no en tingués un (Guerrero, 2015). Amb la primera instrucció s'estava «dictant una norma que intenta modificar una altra norma de rang superior, que és un decret» (entrevista asdir18, 23 d'abril de 2015), i amb la segona instrucció es vulnerava la LOE (Llei orgànica d'Educació), que estableix que els responsables de l'aprovació dels projectes lingüístics són els consells escolars. Davant d'això, l'Associació de Directors/ores d'Educació Secundària de Mallorca i el sindicat docent STEI-i interposen un recurs d'alçada contra les instruccions del secretari Estarellas. Els sindicats docents (STEI-i, FE-CCOO i FETE-UGT) també presentarien recursos contenciosos amb l'objectiu de paralitzar i/o ajornar l'aplicació del decret (Guerrero, 2015: 54).

Davant d'aquesta conjuntura, l'Assemblea de Docents decideix promoure assemblees en els centres educatius. En alguns casos, aquestes assemblees es beneficien de les dinàmiques i dels espais establerts per la Plataforma Crida. A causa de l'escalada del conflicte, havia començat a circular la proposta d'una vaga indefinida (entrevista acasdoc03, 24 d'abril de 2015), que s'acordaria en l'assemblea del 4 de juny de 2013 (Guerrero, 2015). No obstant això, com assenyalava un activista, aquesta no va comptar immediatament amb el suport dels sindicats docents (entrevista acasdoc01, 23 d'abril de 2015; entrevista lidsindicato20, 24 d'abril de 2015). La decisió d'anar a la vaga indefinida és fruit de l'acumulació de malestar i frustració entre el personal docent. El malestar s'explica per les retallades pressupostàries, l'empitjorament de les condicions laborals, la política lingüística i la repressió del Govern; i la frustració es devia al fet que, després de dos anys de mobilització, no s'havia aconseguit moure el Govern de la seua posició. Davant d'aquest escenari, els docents percebien que algunes accions col·lectives, com les vagues d'un dia, eren poc eficaces per a pressionar

el Govern. En conseqüència, els activistes eren partidaris d'adoptar repertoris d'acció col·lectiva més radicals i de recuperar repertoris d'acció col·lectiva que tradicionalment havia utilitzat el moviment obrer (entrevista acasdoc01, 23 d'abril de 2015).

A partir de llavors, membres de l'Assemblea van començar a investigar i a informar-se d'experiències d'altres vagues indefinides. Tal com assenyalava un dels activistes, es van formular preguntes com: «Què feia el moviment obrer en els anys setanta i vuitanta? I els mestres? Com s'organitzaven? Com eren les seues vagues?». Concretament, es van inspirar en les vagues del port de Barcelona durant la dècada dels setanta, les vagues dels professors interins de 1977, les vagues de professors de 1980 i, especialment, la vaga docent de 1988. Així mateix, també van conversar amb antics líders sindicals amb experiència en aquesta mena d'accions. En els seus relats van poder identificar dos elements clau per a explicar l'èxit de mobilitzacions anteriors: el contacte i la proximitat amb la gent de base (entrevista acasdoc01, 23 d'abril de 2015).

No obstant això, en un primer moment, les direccions dels sindicats docents no es van mostrar favorables a la proposta de vaga indefinida. Segons un dirigent del sindicat STEI-i, basant-se en la seua experiència, alguns dels seus afiliats consideraven que el més convenient era convocar una vaga per dies sostinguda en el temps, ja que els permetria administrar la resposta i, al mateix temps, evitaria que s'esgotessen les forces i que la mobilització es desunflés (entrevista lidsindicato04, 20 d'abril de 2015; entrevista lidsindicato05, 20 d'abril de 2015). La seua tesi era que una vaga indefinida no seria sostenible en el temps i dificultaria la resolució del conflicte (entrevista lidsindicato05, 20 d'abril de 2015). Aquestes preocupacions eren compartides per FE-CCOO (entrevista lidsindicato19, 23 d'abril de 2015) i la FETE-UGT. Aquests últims van fer consultes internes telemàticament i van percebre poc suport social a la vaga indefinida (entrevista lidsindicato20, 24 d'abril de 2015).

En general, els sindicats creien que, per a dur a terme una vaga, es necessitava fer més pedagogia entre la comunitat educativa, perquè la gent entengués i fos conscient del que aquesta implicava. Anar a una vaga indefinida no podia ser fruit d'una decisió espontània (entrevista lidsindicato05, 20 d'abril de 2015). Per aquestes raons, inicialment, els sindicats no van secundar la vaga indefinida i van posposar la decisió per a acordar-la en una assemblea d'afiliats a principis de setembre. Com assenyalava un representant sindical entrevistat, els sindicats no van tenir prou en compte el potencial simbòlic i emocional de la mobilització social del moment (entrevista lidsindicato19, 23 d'abril de 2015).

Els activistes de l'Assemblea de Docents, en canvi, consideraven que havien de treballar per crear les circumstàncies que possibilitessin que la vaga fos secundada massivament. En aquest sentit, van començar a fer enquestes en els centres educatius per a avaluar les garanties d'èxit de la vaga indefinida. Després d'avaluar els resultats, el pronòstic va ser positiu (entrevista acasdoc01, 23 d'abril de 2015). De fet, per a l'Assemblea, la convocatòria de la vaga hauria de tenir efectes performatius i exercir de marc motivacional per a l'acció (entrevista acasdoc01, 23 d'abril de 2015).

Presca la decisió d'anar a la vaga indefinida, calia resoldre alguns aspectes legals. Per exemple, per a constituir el comitè de vaga, era necessari aconseguir 4.000 signatures de docents en actiu, una xifra que representa el 40 % dels docents que treballen en el sector públic (Guerrero, 2015). L'Assemblea de Docents va rebre suport jurídic de sindicats alternatius, com la Coordinadora Obrera Sindical (COS) i la Confederació Nacional del Treball (CNT) (entrevista acasdoc01, 23 d'abril de 2015).

Un altre element clau va ser la creació d'una caixa de resistència, concebuda com un «component econòmic i de solidaritat» per a fer viable la vaga indefinida (entrevista acasdoc03, 24 d'abril de 2015). Inicialment, la caixa de resistència tenia un triple objectiu: sufragar les despeses de propaganda per a la mobilització

social, sufragar els costos econòmics de la repressió (multes, etc.) i generar un moviment de solidaritat. Finalment, gràcies a l'èxit de la iniciativa, també van poder sufragar part de les pèrdues econòmiques dels docents en vaga (entrevista acasdoc01, 23 d'abril de 2015). Les aliances amb entitats socials com l'Obra Cultural Balear van tenir un rol important en la creació de la caixa de resistència, ja que van facilitar la seua infraestructura economicolegal als docents en lluita (entrevista acasdoc01, 23 d'abril de 2015; entrevista acasdoc03, 24 d'abril de 2015; entrevista replatcult09, 25 d'abril de 2015). Per a anunciar la decisió d'anar a la vaga indefinida, l'Assemblea de Docents va acordar celebrar un acte multitudinari al Teatre de Manacor el dia 26 de juny. Aquest acte va comptar amb la participació d'unes 300 persones i va tenir un important impacte mediàtic. En aquest sentit, en termes comunicatius, l'Assemblea de Docents es va caracteritzar per dur a terme un ús intensiu de les xarxes socials, la qual cosa va ser molt rellevant tant en l'àmbit intern com per a projectar, davant de l'opinió pública, el seu poder mobilitzador i les seues principals demandes (entrevista expuni10, 21 d'abril de 2015).

A mitjan juliol, les direccions van rebre els informes negatius dels projectes lingüístics, juntament amb un informe elaborat per la Inspecció d'Educació i unes instruccions del secretari autonòmic d'Educació, que concedien cinc dies als centres per a modificar els projectes lingüístics (entrevista asdir18, 23 d'abril de 2015; Guerrero, 2015). No obstant això, els consells escolars i els claustres van rebutjar la proposta de modificació de la Conselleria d'Educació (entrevista asdir18, 23 d'abril de 2015). La majoria de les escoles (59 %) i dels instituts (91 %) es trobaven en aquesta situació (Guerrero, 2015) i alguns d'aquests van decidir desobeir la Conselleria i no elaborar el projecte lingüístic (entrevista platrid13, 22 d'abril de 2015).

En aquell període, les direccions estan sotmeses a una gran pressió i, fins i tot, a sancions, fins al punt que algunes decideixen dimitir (Guerrero, 2015; entrevista asdir18, 23 d'abril de 2015). Els expedients als directors no van fer més que augmentar el

malestar entre la comunitat educativa i van afavorir que la vaga indefinida guanyés encara més adhesions entre els docents.

A principis d'agost, l'Assemblea de Docents sol·licita formalment una reunió amb la Conselleria d'Educació, per a iniciar un procés de negociació sobre la seua taula de reivindicacions (vegeu Taula 2). Els tres pilars de la taula reivindicativa eren les retallades, la llengua i llibertat d'expressió, i la derogació de la LOMQE (entrevista acasdoc03, 24 d'abril de 2015).

La taula de reivindicacions va suscitar debats intensos en l'Assemblea de Docents. Alguns activistes eren partidaris de delimitar les reivindicacions i centrar-se en uns pocs punts (de naturalesa social o lingüística) que fossen realistes i assumibles. No obstant això, la majoria dels i les docents va optar per construir una taula àmplia i inclusiva, que discursivament els permetés canalitzar una gran part del malestar social latent en la societat (entrevista acasdoc01, 23 d'abril de 2015; entrevista acasdoc02, 23 d'abril de 2015; entrevista acasdoc03, 24 d'abril de 2015).

Malgrat les múltiples expressions de malestar i de l'existència d'un gran nombre de protestes sectorials, cap moviment social havia sigut capaç d'aglutinar les diferents lluites sectorials en contra de la política del Govern balear fins llavors. Amb l'elaboració d'un conjunt de reivindicacions àmplies, l'Assemblea de Docents volia convertir-se en un catalitzador i aglutinador de la mobilització social (entrevista expuni10, 21 d'abril de 2015). La decisió d'establir ponts entre marcs de significat (o *frame bridging*, vegeu Snow, Rochford Jr., Worden, i Benford, 1986) va permetre agregar les múltiples reivindicacions i motius de malestar presents en la societat, i va resultar clau per a entendre la gran capacitat de mobilització social de l'Assemblea.

Entre finals d'agost i principis de setembre es tornen a celebrar actes i assemblees multitudinàries, i docents de Menorca i Eivissa decideixen secundar la vaga indefinida també (Guerrero, 2015). Paral·lelament,

els sindicats exploren les vies de la negociació amb la Conselleria. Una reunió celebrada entre totes dues parts el 2 de setembre acaba sense acord, per la qual cosa el sindicat STEI-i decideix anar a la vaga indefinida (Guerrero, 2015).

La gota que fa vessar el got: el decretazo com a catalitzador de la protesta social

S'acostava l'inici del curs 2013-2014 i l'activitat política era frenètica, amb dues convocatòries de vaga indefinida registrades simultàniament. El dia 3 de setembre, els sindicats STEI-i i CCOO registren la primera convocatòria, que preveu iniciar-se el 13 de setembre. Malgrat compartir les reivindicacions, els altres sindicats del sector, UGT i ANPE, no es van sumar a la convocatòria de parada indefinida (*Diario de Mallorca*, 04/09/2013). Els sindicats convocants van prendre la decisió estratègica d'ampliar la convocatòria d'aturada indefinida al sector privat-concertat, per a augmentar la pressió sobre el Govern (entrevista lidsindicato07, 22 d'abril de 2015). Dos dies més tard, l'Assemblea de Docents formalitzaria la seua convocatòria d'aturada indefinida a partir del 16 de setembre (*Es Diari*, 05/09/2013).

L'acció dels sindicats en el front juridicolegal contra les normatives promulgades pel Govern avançava en paral·lel i va resultar especialment eficaç en el cas del TIL. Els recursos contenciosos presentats pels sindicats van fer efecte i el Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears (TSJIB) va decidir executar la suspensió cautelar del Decret TIL, a causa dels errors formals que va trobar en el procés d'aprovació de les instruccions d'aplicació d'aquest. De la mateixa manera, també es van suspendre les instruccions elaborades pel secretari autonòmic d'Educació.

Davant d'aquesta situació, el Govern balear va decidir respondre amb l'aprovació d'un decret llei que obligava els centres a aplicar el Decret TIL, evitant, així, el compliment de la suspensió cautelar ordenada pel TSJIB (Guerrero, 2015). Segons diversos entrevistats, l'aprovació d'aquest últim decret llei va actuar com un detonant encara més gran del malestar social acumulat des de l'inici de la legisla-

tura, i va provocar una onada de solidaritat i suport social als docents. També va sumar un bon nombre de docents que encara estaven indecisos a l'aturada indefinida (entrevista asdir18, 23 d'abril de 2015; entrevista lidsindicato07, 22 d'abril de 2015).

Quatre dies abans de la vaga, el dia 12 de setembre, s'esgoten totes les opcions per a evitar la parada docent, i el diàleg social dut a terme en la Mesa Sectorial d'Educació es trenca definitivament. Poc després, les associacions de pares i mares d'alumnes manifesten el seu suport a la lluita dels docents. Comença un curs insòlit, marcat per la imminència de la vaga indefinida. Durant tres setmanes (del 16 de setembre fins al 7 d'octubre), les escoles paralitzen completament la seua activitat acadèmica i experimenten una activitat política frenètica, organitzant accions reivindicatives i celebrant assemblees diàriament. Al llarg d'aquelles setmanes, se succeeixen diverses concentracions multitudinàries (Guerrero, 2015). L'aturada va començar amb un 90 % de seguiment en la primera jornada, i va ser àmpliament secundada fins al final (entrevista lidsindicato07, 22 d'abril de 2015). Per a evitar que sorgís el conegut com a problema del *free-rider* (vegeu Moore, 1995), els activistes van buscar estratègies per a crear incentius que facilitessin l'adhesió d'aquells docents que es mostraven més dubitatius o menys motivats per a participar en l'acció col·lectiva (entrevista acasdoc02, 23 d'abril de 2015).

Les aliances entre moviments socials són clau per a maximitzar l'impacte de l'acció col·lectiva i promoure el canvi social (Beamish i Luebbers, 2009). En el cas de la vaga indefinida, les aliances que es van teixir entre organitzacions docents i altres actors col·lectius com ara organitzacions estudiantils i associacions de mares i pares d'alumnes van ser clau per a poder sostenir-la en el temps i reduir-ne els costos per als participants. En un context d'aturada docent indefinida, és habitual que els interessos de les famílies i del professorat no coincidisquen (vegeu Narodowski, Moschetti, i Alegre, 2016). No obstant això, en el cas del conflicte educatiu a les Illes Balears, la falta de diàleg i les polítiques de

retallades del govern conservador van contribuir al fet que les famílies organitzessin una campanya de suport als mestres en vaga, sota el nom d'Aules Buides. Amb aquesta campanya es promovia no portar l'alumnat a l'escola per a permetre que els docents poguessin mantenir l'aturada indefinida (Guerrero, 2015; entrevista platfap14, 22 d'abril de 2015). Així mateix, el suport de personalitats públiques i artistes de renom a la caixa de resistència va ser notable. Al voltant d'aquesta es va generar un moviment de solidaritat irresistible (entrevista asinsp15, 22 d'abril de 2015; entrevista asdir18, 23 d'abril de 2015; entrevista acasdoc01; entrevista acasdoc03, 24 d'abril de 2015) que va traspasar les fronteres administratives autonòmiques i va expandir-se ràpidament a altres comunitats autònomes (entrevista replatcult09, 25 d'abril de 2015).

L'auge de la protesta social i l'èxit de la vaga indefinida van tensar fortament el partit conservador, que va experimentar divisions internes. Els alcaldes de la Part Forana,² pertanyents al sector regionalista-conservador del PP, es van desmarcar de la política lingüística del partit. En nombrosos ajuntaments es van aprovar mocions simbòliques de rebuig a la reforma educativa, sovint amb el suport i/o l'abstenció dels alcaldes i regidors del partit conservador. Aquestes divisions internes també van transcendir als mitjans de comunicació, en els quals alguns membres del partit conservador van emetre declaracions per a pressionar el Govern a negociar amb els docents. Malgrat les reticències inicials de la Conselleria d'Educació a entaular negociacions amb els comitès de vaga, el Govern finalment hi cedeix quatre dies abans de la convocatòria d'una manifestació que s'intuïa que seria massiva. No obstant això, la proposta del Govern no satisfà els comitès de vaga (Guerrero, 2015).

El clímax de la protesta va arribar amb la multitudinària mobilització, que va tenir lloc el 29 de setembre, sota el lema "CONTRA LA IMPOSICIÓ, DEFENSEM L'EDUCACIÓ", en la qual van participar unes 100.000

persones. Es tracta d'una de les manifestacions més massives que s'han produït a les Illes Balears en les últimes dècades. Passats uns dies d'aquesta mobilització, es reuneixen els docents i decideixen parar la vaga sense desconvocar-la. No obstant això, el 6 d'octubre, les associacions de pares i mares d'alumnes i els docents adverteixen el Govern que mantindran les protestes.

Desenllaç: escenificació de la pacificació del conflicte i canvi de govern

En el període posterior a l'aturada indefinida, els sindicats STEI-i i ADIDE continuen apostant amb èxit per la lluita en el camp jurídic. Al mateix temps, l'Assemblea de Docents adopta accions que promouen la no-aprovació de les PGA, un repertori d'acció col·lectiva que va introduir la Plataforma Crida en els cursos anteriors. Aquestes accions van resultar bastant reeixides (en el cas de l'escola pública, vora el 70 % dels centres educatius les van secundar). Entre octubre i novembre de 2013, hi ha dues convocatòries de vaga per part dels sindicats i l'Assemblea de Docents, que s'uneixen a les accions desenvolupades en l'àmbit estatal contra la LOMQE. També se succeeixen múltiples concentracions per a protestar contra la implantació de la LOMQE i contra el TIL. D'altra banda, a finals de novembre, la Plataforma Crida promou novament tancaments en els centres (Guerrero, 2015).

En l'etapa final de la legislatura, el Govern intenta mostrar un tarannà més dialogant, però també trenca la unitat d'acció dels actors socials i polítics que s'oposen a la reforma. Amb aquest objectiu, negocia acords parcials sobre la base dels interessos particulars dels diferents actors. En algunes de les negociacions s'intenta excloure'n els comitès de vaga, encara que no fructifiquen en un acord. Altres negociacions, com les que es duen a terme amb la patronal dels centres concertats, tenen èxit (Guerrero, 2015). No obstant això, les relacions entre Govern i partits polítics en l'oposició, sindicats docents i moviments socials continuaran sent tibants fins al final de la legislatura.

En l'inici del curs 2014-2015, el Govern destitueix la consellera Camps a causa de l'anul·lació del Decret TIL

2 Com es coneix el territori de Mallorca, predominantment rural, que no pertany a la ciutat de Palma.

per part del TSJIB. Novament, la lluita juridicolegal empresa pels sindicats docents (juntament amb altres actors) va tenir un impacte substancial. El dictamen del Tribunal és categòric i fa impossible l'aplicació del decret. Qui prendrà el relleu al comandament de la Conselleria d'Educació serà Núria Riera, que fins al moment era la titular d'Administracions Públiques i exercia com a portaveu del Govern (*La Vanguardia*, 26/09/2014). Amb ella, el partit conservador tracta de recuperar el diàleg amb la comunitat educativa. La culminació del conflicte es produeix en les eleccions autonòmiques del 24 de maig. En aquestes, el partit conservador perd el govern i el 37,3 % dels vots respecte als comicis anteriors. Per contra, hi ha una irrupció de forces d'esquerra, com MÉS i PODEM, que formaran una coalició que serà liderada pel PSIB (*El Mundo*, 25/05/2015). El nou govern, amb l'objectiu de marcar distància amb l'anterior, va adoptar nombroses mesures en l'àmbit educatiu només començar la legislatura: va derogar la Llei de símbols, va incrementar les plantilles de professorat i inspecció, així com altres partides de recursos en educació, i va reduir el temps de substitució dels docents. També es va posicionar en contra de la implantació de la LOMQE en el territori balear.

DISCUSSIÓ I CONCLUSIONS

Durant la legislatura 2011-2015, el Partit Popular va impulsar nombrosos canvis en el sistema educatiu de les Illes Balears, entre els quals destaquen l'aplicació de retallades severes en la inversió pública i la reforma del model lingüístic de l'escola. Al llarg d'aquest període, les relacions entre el Govern i els actors socials (sindicats, moviments socials, etc.) es van deteriorar i van derivar ràpidament cap a un «model de confrontació» (vegeu Verger, Fontdevila, i Zancajo, 2016). Les polítiques educatives del govern conservador van crear condicions de possibilitat per a l'emergència de moviments socials nous. A les Illes Balears, les polítiques d'austeritat sobre el sector públic havien generat protestes socials sectorials que, si bé servien per a expressar el malestar social, havien tingut una escassa capacitat de mobilització i incidència política fins al moment.

No obstant això, l'Assemblea de Docents va tenir la capacitat de crear uns marcs ressonants i va ser capaç d'establir ponts entre diferents marcs d'interpretació (*frame bridging*) (Snow et al., 1986). Això va resultar estratègic a l'hora de conjuminar les lluites contra el TIL i la LOMQE, i la defensa dels serveis públics en una mobilització social unitària i sense precedents en la història recent de les Illes Balears.

L'educació és, per regla general, un tema *ixent* (Benford i Snow, 2000) per a la població, amb el qual, d'una manera o una altra, tots els sectors socials s'hi poden sentir interpel·lats. En el context del conflicte educatiu analitzat, tant els docents (com a fonts) com els seus discursos (com a continguts) van dotar l'Assemblea de Docents d'una «sòlida imatge pública» que reforçava la fidelitat narrativa del seu relat (vegeu Benford i Snow, 2000; Della Porta i Diani, 2011: 114). Un altre factor clau per a entendre l'èxit de les vagues va recaure en l'estratègia de comunicació amb la qual es va informar, persuadir i mobilitzar la ciutadania. L'Assemblea de Docents era conscient que la seua existència com a moviment social i la perduració de la conflictivitat depenien de la seua presència en els mitjans de comunicació de masses i en les xarxes socials. Per aquesta raó, l'Assemblea va treballar minuciosament l'aspecte comunicatiu —abans, durant i després de la vaga indefinida.

El conflicte social va tenir el seu punt àlgid amb la convocatòria d'una vaga indefinida sectorial, que va estar acompanyada per una mobilització social massiva. El moviment social va aconseguir un impacte procedimental, introduint les seues demandes en el centre del debat polític i en l'agenda de tots els partits de l'oposició, però generant també nous subjectes polítics i interlocutors en el camp educatiu. Va contribuir també al desgast del govern del Partit Popular balear, que es va afonar en les eleccions autonòmiques de 2015, i va aconseguir canvis substancials en les polítiques públiques, entre els quals destaquen la derogació de la Llei de convivència i la Llei de símbols, la suspensió del projecte de trilingüisme, la fi de les retallades i l'augment de recursos i de la dotació de personal docent.

L'èxit de la mobilització es deu a la confluència d'un ampli conjunt de factors. El moviment social va saber combinar repertoris d'acció col·lectiva tradicionals amb uns altres de més disruptius i innovadors (vegeu Tarrow, 2012; Verger, 2008). Malgrat els riscos que comportava, l'aposta per la vaga indefinida com a mobilització, però també com a repertori d'acció mobilitzador i generador de xarxes, va resultar clau. La capacitat de producció simbòlica, una imatge pública sòlida i la credibilitat dels seus discursos (vegeu Snow et al., 1986) va permetre que les reivindicacions docents tinguessen un ampli suport social i augmentessin la seua capacitat de mobilització. El fet que el Govern optés per aplicar

les reformes per la força, sense consens ni negociació amb els sindicats i l'assemblea de docents, va generar l'efecte invers d'obrir l'estructura d'oportunitats polítiques (vegeu Hay, 2002; Tarrow, 2012), ja que va contribuir a legitimar la protesta i a mobilitzar grups socials tradicionalment més apàtics. Les sentències judicials en contra del TIL també van tenir aquest efecte legitimador de la protesta i mobilitzador. De fet, la combinació d'accions de carrer i d'accions en el camp judicial, com les impulsades pels sindicats contra el Decret TIL i les lleis de símbols i de convivència, van ser fonamentals per a entendre l'impacte polític i l'impacte social del cicle de protesta analitzat.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Beach, D., i Pedersen, R. B. (2013). *Process-Tracing Methods: Foundations and Guidelines*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Beamish, T. D., i Luebbbers, A. J. (2009). Alliance building across social movements: Bridging difference in a peace and justice coalition. *Social Problems*, 56(4), 647-676.
- Benford, R. D., i Snow, D. A. (2000). Framing processes and social movements: An Overview and Assessment. *Annual Review of Sociology*, 26, 611-639.
- Della Porta, D., i Diani, M. (2011). *Los movimientos sociales*. Madrid: Editorial Complutense, S. A. i CIS.
- Guerrero, M. (2015). *Els tentacles de les tenebres: un govern contra l'escola*. Palma: Lleonard Muntaner.
- Hay, C. (2002). *Political Analysis. A critical introduction*. Nova York: Palgrave.
- McAdam, D., McCarthy, J., i Zald, M. (1999). *Movimientos sociales: perspectivas comparadas*. Madrid: Ediciones Istmo S. A.
- Melià, J. (2014). La movilizació social por la lengua y la educación en las Baleares. *Revista de la Asociación de Sociología de la Educación (RASE)*, 7(3), 8.
- Moore, W. H. (1995). Rational rebels: overcoming the free-rider problem. *Political Research Quarterly*, 48(2), 417-454.
- Narodowski, M., Moschetti, M., i Alegre, S. (2016). Huelgas docentes y educación privada en Argentina. *Revista Colombiana de Educación*, 70, 27-45.
- Pastor, J. (2010). El Partido Popular y la anomalía española. *Viento Sur*, 111, 61-68.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research and Evaluation Methods*. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Snow, D. A., i Benford, R. D. (1988). Ideology, frame resonance, and participant mobilization. *International Social Movement Research*, 1, 197-217.
- Snow, D. A., Rochford Jr., E. B., Worden, S. K., i Benford, R. D. (1986). Frame alignment processes, micromobilization, and movement participation. *American sociological review*, 464-481.

- Tarrow, S. (2012). *El poder en movimiento. Los movimientos sociales, la acción colectiva y la política*. Madrid: Alianza Editorial.
- Verger, A. (2008). ¿Por qué tienen éxito (o fracasan) los movimientos sociales? Ejemplos de las campañas en defensa de la educación pública. En P. Polo, i A. Verger (coord.), *Educación, globalización y sindicalismo*. Palma: Escola de Formació en Mitjans Didàctics-STEI-i.
- Verger, A., Fontdevila, C., i Zancajo, A. (2016). *The privatization of education: A political economy of global education reform*. Teachers College Press.

BIBLIOGRAFIA WEB

- Diario de Mallorca* (4 de setembre de 2013). STEI y CCOO convocan huelga en educación sin apoyo de UGT y ANPE. Recuperat de <http://www.diariodemallorca.es/mallorca/2013/09/03/stei-ccoo-registrarn-convocatoria-huelga/872124.html>
- El Mundo* (25 de maig de 2015). Debacle del PP en las Islas. Recuperat de <http://www.elmundo.es/baleares/2015/05/24/5561c3c622601d410c8b457b.html>
- Es Diari* (5 de setembre de 2013). Enregistrada la convocatòria de vaga indefinida. Recuperat de <http://www.esdiari.com/enregistrada-la-convocatoria-de-vaga-indefinida/>
- La Vanguardia* (26 de setembre de 2014). Cesa la consellera de Educación balear, Joana María Camps. Recuperat de: <http://www.lavanguardia.com/politica/20140926/54415438881/cesa-consellera-educacion-balear-joana-maria-camps.html>
- Ste-i (9 de març de 2013). Enllaçats per la llengua. 9 de març. Recuperat de <http://stei.cat/transversals/index.php/normalitzacio-linguistica/3733-enllaats-per-la-llengua-9-de-mar>

NOTA BIOGRÀFICA

Lluís Parcerisa

Doctor en Sociologia per la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). Actualment, és professor lector del Departament de Didàctica i Organització Educativa de la Universitat de Barcelona (UB) i membre del grup d'investigació ESBRINA-Subjectivitats, visualitats i entorns educatius contemporanis (2017SGR 1248). Els seus principals interessos d'investigació inclouen la política educativa, la sociologia política, l'educació internacional i comparada, els efectes de les plataformes digitals sobre les desigualtats sociodigitals i els drets de la infància, la datificació i els estudis crítics de dades.

Antoni Verger

Catedràtic de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona i investigador associat a la Institució Catalana de Recerca i Estudis Avançats (ICREA). Amb una formació interdisciplinària en sociologia i educació, la seua investigació examina processos de reforma educativa des d'una perspectiva comparada i global. En els últims anys, s'ha especialitzat en l'estudi de les reformes de privatització educativa, autonomia escolar i rendició de comptes.

